

XXX Sympozjum Liturgiczne *Świadomość sakramentu chorych wczoraj i dziś* (Łądz nad Wartą, 21 października 2016)

Radosław Błaszczyk SDB

Wyższe Seminarium Duchowne Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie nad Wartą
radekb@o2.pl

W dniu liturgicznego wspomnienia bł. Jakuba Strzemię 21 października 2016 roku w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie nad Wartą odbyło się jubileuszowe XXX Łądzkie Sympozjum Liturgiczne pod patronatem Towarzystwa Naukowego Franciszka Salezego i ks. dra Tadeusza Rozmusa SDB, radcy generalnego Towarzystwa Salezjańskiego dla Europy Centralnej i Północnej. Tegoroczne spotkanie naukowe przebiegało pod hasłem: *Świadomość sakramentu chorych wczoraj i dziś*. Sympozjum zgromadziło duchownych i świeckich reprezentujących różne ośrodki naukowe oraz kleryków z kilku seminariów duchownych. Wzięło w nim udział około 50 osób. Gościem honorowym tegorocznego sympozjum był ks. prof. dr hab. Jerzy Stefański, były konsultor Kongregacji Kultu Bożego, a obecnie emerytowany profesor na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Otwarcia konferencji dokonał ks. dr hab. Mariusz Chamarczuk SDB (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego), rektor Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie nad Wartą, po którym ks. dr Radosław Błaszczyk SDB, organizator spotkania, przywitał wszystkich przybyłych gości, przedstawił sylwetki naukowe prelegentów oraz wprowadził uczestników w tematykę sympozjum.

W pierwszej sesji głos zabrali: ks. dr Radosław Błaszczyk SDB na temat: *Sprawowanie sakramentu chorych na przestrzeni dziejów do Vaticanum Secundum*, ks. prof. dr hab. Jerzy Stefański (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) na temat: *Problematyka redakcji soborowych obrzędów sakramentu chorych*, ks. prof. dr hab. Helmut Sobeczko na temat: *Zagadnienia teologiczne sakramentu chorych* oraz dr hab. Erwin Mateja (prof. Uniwersytetu Opolskiego) na temat: *Pastoralne aspekty sprawowania sakramentu chorych*.

Pierwszy prelegent omówił w skrócie historię sprawowania sakramentu namaszczenia chorych od czasów apostoelskich do Soboru Watykańskiego

II. Jak sam na początku zauważył, na przestrzeni wieków pewne tendencje teologiczne oraz względy czysto pragmatyczne wywołały lęk przed tym widzialnym znakiem niewidzialnej łaski. W pierwszych wiekach chrześcijaństwa uważano, że sakrament namaszczenia miał za zadanie umacniać chorego, uzdrawiać duszę oraz posłużyć nawet do uzdrowienia ciała. Istniało przeświadczenie o konieczności i potrzebie przyjmowania tego sakramentu. Nie był on jeszcze zastrzeżony dla umierających. Szafarzami sakramentu namaszczenia chorych, poza duchownymi, były również osoby świeckie, które w tym celu przechowywały w domach poświęcony przez biskupa olej. Dopiero w pierwszej połowie IX wieku Kościół zakazał laikom namaszczenia chorych. Dokonało się to – jak zauważył prelegent – przez ustanowienie kapłana jako jedyne go szafarza omawianego sakramentu. Ponieważ za namaszczenie chorego duchowni pobierali opłaty, dostęp do tego sakramentu uległ znacznemu ograniczeniu. Według prelegenta kolejnym powodem pogłębienia kryzysu sakramentu chorych było łączenie go z publicznym odprawianiem sakramentu pokuty. W rezultacie był on odkładany na ostatni moment życia. W dalszej części ks. Błaszczuk zaprezentował wykładnię Soboru Florenckiego dotyczącą sakramentu namaszczenia. W końcowej części swojego wystąpienia przedstawił rozumienie i sprawowanie sakramentu chorych po Soborze Trydenckim.

Drugi prelegent ks. prof. dr hab. Helmut Sobeczko podjął temat rozumienia sakramentu chorych po Vaticanum II. We wprowadzeniu do swojego wystąpienia wskazał, że pierwsze trzy artykuły konstytucji *Sacrosanctum Concilium* Soboru Watykańskiego II na temat sakramentu namaszczenia chorych były owocem zarówno przedpoborowych, jak i soborowych dyskusji i propozycji odnoszących się do omawianej materii. Wśród ponad 9 tys. sugestii nadesłanych do Kongregacji Kultu Bożego z całego świata około 1,8 tys. dotyczyło problematyki liturgicznej. Dotyczyły one trzech zasadniczych kwestii: zmiany nazwy z „ostatniego namaszczenia” na „sakrament chorych”, właściwego momentu udzielania omawianego sakramentu oraz określenia możliwości przyjmowania sakramentu namaszczenia chorych w czasie trwania tej samej choroby. W dalszej części swojego wystąpienia prelegent omówił reformę obrzędów przedstawianego sakramentu oraz przebieg prac redakcyjnych rytuału sakramentu chorych. Następnie zaprezentował istotne kwestie redakcyjne tej książki liturgicznej: teologia sakramentu namaszczenia chorych, formuła sakramentalna, podmiot sakramentalnego namaszczenia, szafarz sakramentu, materia namaszczenia, zwykły obrzęd namaszczenia chorych. W finalnej części swojego wystąpienia prelegent podzielił się ze słuchaczami

swoim spostrzeżeniem, że zarówno obradom soborowym, jak i redakcyjnym pracom nad nowymi obrzędami namaszczenia chorych przyświecał jeden zasadniczy cel: przywrócić ten sakrament jego prawowitemu „właścicielowi”, czyli człowiekowi choremu, a nie wyłącznie umierającemu.

Kolejny prelegent tej sesji w swoim wystąpieniu ukazał, że teologię sakramentu chorych Soboru Watykańskiego II można odnaleźć w analizie tekstów liturgicznych zreformowanego *ordo*. Sakrament chorych należy rozpatrywać w trzech zasadniczych wymiarach: chrystocentrycznym, pneumatologicznym i eklezjalnym. Każdy z nich został szczegółowo omówiony. Prelegent, omawiając pierwszy z nich, wskazał, że w wielu tekstach liturgicznych jest mowa, że szafarzem sakramentu chorych, podobnie jak i innych pozostałych sakramentów, jest sam Chrystus. Duch Święty natomiast wspomaga chorego, będąc żywym darem zmartwychwstałego Chrystusa. Ponadto – jak wskazał prelegent na podstawie tekstów liturgicznych sakramentu namaszczenia chorych – Trzecia Osoba Boska udziela łaski odpuszczenia win, przynosi ulgę i umocnienie w cierpieniu. Ks. Sobeczko dokonał również analizy modlitwy poświęcenia oleju przeznaczonego do udzielania sakramentu namaszczenia chorych. Przypomniał, że w tej modlitwie występuje epikleza, w czasie której kapłan, wykonując gest epikletyczny, prosi, aby Duch Święty umocnił ten olej. W dalszej części swojego wystąpienia prelegent wskazał na wymiar eklezjalny sakramentu chorych, podkreślając, że chory nie jest osamotniony w swojej chorobie, ale przez nią umacnia i uświęca całą wspólnotę Kościoła.

Ostatni prelegent pierwszej sesji ks. dr hab. Erwin Mateja (prof. Uniwersytetu Opolskiego), zaprezentował wiele pastoralnych spostrzeżeń związanych z celebrowaniem sakramentu chorych w Kościele. Na początku swojego wystąpienia zauważył, że obszar omawianych zagadnień jest bliski każdemu człowiekowi, gdyż choroba, ból i cierpienie są zjawiskami wpisanymi w ludzką egzystencję. Punktem odniesienia dla omawianych zagadnień była dla prelegenta księga liturgiczna używana podczas liturgii sprawowania sakramentu namaszczenia chorych. W odwołaniu do niej zauważył, że duszpasterstwo osób chorych nie ogranicza się tylko i wyłącznie do udzielania omawianego sakramentu. Jest ono pojęciem znacznie szerszym. Zakłada między innymi obrzęd udzielania komunii świętej oraz umożliwienie uczestnictwa poprzez środki społecznego przekazu w niedzielnej liturgii Kościoła. Ksiądz Mateja postulował potrzebę systematycznej formacji wiernych w kontekście sakramentu namaszczenia chorych. Oznacza to m.in. uwrażliwienie na to, że sakrament chorych nie jest sakramentem umierających, ale jest zarezerwowany dla osób poważnie

chorych. Nie należy go ani w żaden sposób unikać, ani też nadużywać, traktując w sposób magiczny. Prelegent podkreślił, że istnieje potrzeba ukazywania, że pełna skuteczność działania sakramentu chorych zakłada jego świadome przyjęcie. Ponadto, cytując ks. prof. Czesława Krakowiaka, sugerował potrzebę permanentnej formacji duchowieństwa w kontekście sakramentu chorych w następujących obszarach: psychologii człowieka chorego, posłannictwa chorych we wspólnocie Kościoła, obowiązku niesienia stałej i zorganizowanej pomocy osobom chorym oraz uświadamiania nieistnienia namaszczenia warunkowego już zmarłych. Prelegent zakończył wykład stwierdzeniem, że zarówno soborowe dokumenty o Kościele, jak i odnowiona księga liturgiczna wyraźnie akcentują, że troska o chorych należy do fundamentalnych zadań Kościoła.

Po czterech wykładach I sesji wykładowej był czas na dyskusję. Stworzył on uczestnikom sympozjum okazję do poruszenia pewnych kwestii pastoralnych związanych z celebrowaniem sakramentu namaszczenia chorych.

Centralnym momentem sympozjum liturgicznego była uroczysta Eucharystia koncelebrowana pod przewodnictwem ks. prof. dra hab. Jerzego Stefańskiego. Okolicznościową homilię wygłosił krajowy duszpasterz Służby Zdrowia ks. dr Arkadiusz Zawistowski. Liturgii towarzyszył śpiew chorału gregoriańskiego w wykonaniu scholi seminaryjnej pod dyrekcją ks. mgra Marcina Balawandra SDB z Konina.

W drugiej sesji głos zabrali: ks. dr Mateusz Potoczny (Uniwersytet Opolski) na temat: *Namaszczenie chorych w liturgiach wschodnich* i dr hab. Tomasz Piorunek (Katedra Pulmonologii, Alergologii i Onkologii Pulmonologicznej) na temat: *Choroba i umieranie w aspekcie medycznym*.

Pierwszy prelegent sesji popołudniowej zaprezentował zagadnienie namaszczenia chorych w liturgiach wschodnich na przykładzie liturgii bizantyjskiej i asyryjskiej. Na samym początku zaznaczył, że wszystkie Kościoły chrześcijańskie uważają troskę o osoby chore za zadanie priorytetowe. Dotyczy ona wszelkich trudnych sytuacji, w których znajduje się człowiek, zarówno tych duchowych, jak i fizycznych. Jaskrawym przejawem troski Kościoła o osoby chore są przede wszystkim liczne modlitwy mszalne ofiarowane za nich. Chrześcijańskie orientalne tradycje liturgiczne, mówiąc o namaszczeniu, nie określają go mianem sakramentu, jak ma to miejsce w liturgii zachodniej. Dla nich jest ono jednym z misteriów lub razów. Ks. Potoczny omówił widoczną w liturgiach wschodnich łączność misterium namaszczenia chorych z misterium pokuty. Ponadto zauważył, że teksty modlitewne mówią o chorobie jako

bezpośredniej lub pośredniej konsekwencji grzechu. Osoby obecne na sali miały okazję dowiedzieć się, że w Kościele bizantyjskim raz namaszczenia jest udzielany w koncelebrze. Przepisy liturgiczne mówią o potrzebie obecności siedmiu prezbiterów. Uzasadnione to jest biblijną symboliką pełni. Jeśli jest to niemożliwe, wówczas liczbę ogranicza się do trzech lub do dwóch. Używany olej posiada moc jednania grzeszników z Panem oraz zadanie oczyszczające. Podkreślił, że raz namaszczenia chorych jest w chrześcijańskich Kościołach wschodnich odzwierciedleniem zjednoczenia ich ze wspólnotą Kościoła. Na koniec swojego wykładu prelegent zauważył, że generalnie we wszystkich Kościołach orientalnych każda choroba, nawet duchowa, czyni człowieka zdolnym do przyjęcia namaszczenia chorych.

Ostatni prelegent II sesji w swoim wystąpieniu skupił się na ukazaniu fenomenu choroby i umierania z medycznego punktu widzenia. Jak sam zauważył na początku swojego wystąpienia, relacja między lekarzem a pacjentem w kontekście choroby i umierania nie jest łatwa, gdyż jest zjawiskiem wielowątkowym i złożonym. Precyzyjne rozpoznanie bliskości śmierci u pacjenta nie jest łatwe, jednak należy poinformować go o zaawansowaniu choroby oraz o prognozach. Prelegent wskazał, że w przypadku zbliżającej się śmierci pacjenta obowiązkiem lekarza jest przekazanie tej informacji rodzinie lub opiekunowi. Następnie lekarz zapoznał słuchaczy z objawami zbliżającej się śmierci. Zaliczył do nich: brak przyjmowania posiłków, proces utraty wagi, duszności, rżenie przedśmiertne, niemożliwość przyjmowania płynów i leków, zaburzenia świadomości i majaczenie. Następnie prelegent mówił o naturalnej potrzebie każdego człowieka chorego do umierania we własnym domu wśród najbliższych. Statystyki jednak pokazują, że w skali kraju połowa pacjentów kończy swoje życie w szpitalach. Jest to uzasadnione lękami najbliższych związanymi z nieumiejętnością radzenia sobie w tak trudnym kontekście egzystencjalnym. W finalnym momencie wykładu prelegent wymienił kilka istotnych spraw związanych z towarzyszeniem ludziom umierającym. Po pierwsze, należy każdemu konającemu zapewnić obecność, po drugie, starać się poznać jego pozawerbalny sposób komunikowania, po trzecie, zapewnić mu godne przeżycie jednego z najważniejszych momentów życia.

Podobnie, jak to miało miejsce w czasie trwania pierwszej sesji, po dwóch wykładach drugiej sesji wykładowej, również przewidziany był czas na dyskusję. Podsumowania obrad dokonał organizator Łódzkiego Sympozjum Liturgicznego. W swoim finalnym wystąpieniu podziękował wszystkim prelegentom za przybliżenie słuchaczom zaproponowanego na tegoroczne

symposiumu tematu. Słowa uznania wyraził wszystkim przybyłym oraz gospodarzom, którzy włożyli wiele wysiłku w przygotowanie tego przedsięwzięcia. Zapowiedział również kolejne spotkanie naukowe na 20 października 2017 roku na temat sakramentu kapłaństwa.